

Genietingen van het zelf

Zelfcreatie en –destructie in de beeldende kunst

Nadia Sels

Sinds de prehistorie gebruikt de mens beeldende kunst om zichzelf te ontdebelen. Zoals Freud al benadrukte is de relatie van de mens met deze zelfgemaakte dubbelganger uiterst ambigu: het zelfportret bevestigt zijn maker maar is ook zijn rivaal, het ontkent diens sterfelijkheid maar onderstreept die ook. Bovendien is het nog maar de vraag wie wie gecreëerd heeft: het zelf is immers een constructie die zowel in de individuele als collectieve geschiedenis maar tot stand komt vanuit de internalisering van een blik – een internalisering die parallel ontstaat met de mogelijkheid om zichzelf in een beeld te veruitwendigen. In het zelfportret wordt de geconstrueerde aard van het subject duidelijk, maar anderzijds is het ook een site waar dit subject een actieve rol kan opeisen in zijn creatie. Eén van de grootste verlokkingen van de beeldende kunst is dan ook die mogelijkheid om de creatie én vernietiging van het zelf op te voeren. Deze lezing exploreert de paradoxen van het zelfportret aan de hand van een aantal voorbeelden, met name de zelfportretten van Jan Fabre.

Intro door Mark Kinet

Er is in onze ontogenetische prehistorie een kloof ontstaan tussen sujet de l'énonciation en sujet de l'énoncé, het subject van het zeggen en dat van het gezegde, het symbolisch subject en het imaginaire Ik. Lacanianen citeren in deze context graag Arthur Rimbaud met zijn 'Je est un autre' of 'Ik is een ander'. Elk ego is in die zin alter ego. Tussen subject en spiegelbeeld is er bovendien een agressieve spanning. In de gehechtheidstheorie wordt deze niet geconceptualiseerd. Bij Klein krijgt ze als envy of afgunst een driftmatige invulling. Door Lacan wordt ze structureel als intrinsiek aan narcisme en spiegelstadium gedacht. Le mariage est un duo ou un duel. Het huwelijk is een duo of een duel. Ook het huwelijk tussen het subject en het Ik. Het zelfportret thematiseert hun verhouding. Nadia Sels onderzoekt de genietingen van het zelf die meespelen in de ontdebelingen van de beeldende kunst.